หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

การวิเคราะห์ทางสถิติหลังการปรับแก้

(A Posteriori Statistical Analysis)

5.1 กล่าวนำ

ผลจากการปรับแก้ด้วยลีสท์สแควร์ประกอบด้วยค่าคาดคะเนของตัวแปรสุ่มต่าง ๆ (พารามิเตอร์หรือค่าสังเกต หรือทั้งสองอย่าง) พร้อมด้วยค่าคาดคะเนของแมทริกซ์ของความแปรปรวนของปริมาณเหล่านั้น หลังจากการปรับแก้แล้วอาจจะใช้เทคนิคทางสถิติวิเคราะห์และประเมินผลลัพธ์ที่ได้ ถึงแม้ว่าการคาดคะเนด้วยลีสท์สแควร์ไม่จำเป็นต้องทราบการแจกแจงทางสถิติของตัวแปรต่าง ๆ ก็ตาม แต่ในการวิเคราะห์ทางสถิติจำเป็นต้องทราบการแจกแจงเหล่านั้น ดังนั้นจึงมักสมมุติกันว่าค่าสังเกตมีการแจกแจงแบบปกติ (normally distributed) และการคาดคะเนด้วยลีสท์สแควร์กระทำต่อฟังก์ชั่นนอลโมเดลที่เป็นเชิงเส้น (linear)

จาก Mikhail (1976), P. 294 และ Baarda (1963), PP. 12-16 พอจะสรุปการวิเคราะห์ทางสถิติได้ดังนี้

5.2 การทดสอบค่าความแปรปรวน (Tests on the Reference Variance)

การทดสอบทางสถิติที่นิยมใช้กับข้อมูลลีสท์สแควร์เป็นการทดสอบเกี่ยวกับความแปรปรวนของน้ำหนักหนึ่งหน่วยก่อนการปรับแก้ (σ_o^2) และหลังการปรับแก้ ($\hat{\sigma}_o^2$)

จากความสัมพันธ์ของน้ำหนักของค่าสังเกตตามสมการ (4 - 1) และ (4 - 4) จะได้ว่า

$$p_{ii} = \sigma_o^2/\sigma_i^2 = \sigma_o^2/(S_i^2 K_i)$$

ถ้า $p_{ii} = 1/\sigma_i^2$ ก็หมายความว่าเราให้ $\sigma_o^2 = 1$

การปรับแก้ด้วยลีสท์สแควร์สามารถทราบค่า V^tPV ที่ลำดับชั้นความอิสระ r จะได้ว่า

$$\hat{\sigma}_o^2 = V'PV/r$$

โดยที่ $\hat{\sigma}_o^2$ เป็นค่าคาดคะเนที่ไม่ลำเอียง (unbiased estimator) ของ σ_o^2

การทดสอบทางสถิติเกี่ยวกับ $\hat{\sigma}_o^2$ เปรียบเทียบกับ σ_o^2 ใช้ χ^2-test (Chi-Square-test) โดยที่

$$\chi_r^2 = r.\hat{\sigma}_o^2/\sigma_o^2 = V'PV/\sigma_o^2 \qquad (5 - 1)$$

มีการแจกแจงแบบไคสแคว ด้วยลำดับชั้นความอิสระ r ซึ่งในที่นี้เป็นการทดสอบแบบ "one-tail upper-bound test" โดยใช้ระดับนัยสำคัญ (α) เท่ากับ 0.05 ในการตัดสินใจสมมุติฐาน

$$H_o : \hat{\sigma}_o^2 = \sigma_o^2 \text{ , } H_1 : \hat{\sigma}_o^2 > \sigma_o^2$$

จะปฏิเสธ H_o เมื่อ

$$\chi_r^2 > \chi_{\alpha,r}^2$$

เพราะว่า $P\{r\hat{\sigma}_o^2/\sigma_o^2 > \chi_{\alpha,r}^2\} = \alpha$

ในการทดสอบทางสถิติของค่า $\hat{\sigma}_o^2$ เป็นการบอกความน่าจะเป็น (probability) ของผลการปรับแก้ ถ้าผลการทดสอบไม่ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่าผลของการปรับแก้นั้นไม่ดีหรือยังใช้ไม่ได้ ควรที่จะมีการตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. ตรวจสอบว่าการคำนวณต่าง ๆ ถูกต้องทุกขั้นตอนหรือไม่
2. ตรวจสอบ gross errors ที่อาจหลงเหลืออยู่
3. ตรวจสอบดูว่าความคลาดเคลื่อนเป็นระบบต่าง ๆ ถูกกำจัดออกไปจากค่าสังเกตเพียงพอหรือไม่
4. ตรวจสอบการใช้น้ำหนักของค่าสังเกตเหมาะสมหรือไม่
5. ตรวจสอบแบบจำลองโครงข่ายระดับมีความถูกต้องและสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่

ตารางที่ 5.1 ผลการทดสอบทางสถิติของค่า $\hat{\sigma}_o^2$ เทียบกับ σ_o^2

รูปที่	โครงข่ายระดับ	r (n-u)	$\hat{\sigma}_o^2$	σ_o^2	χ_r^2	$\chi_{\alpha, r}^2$ ($\alpha = 0.05$)
ช.2	ภาคกลาง	11	1.448	1.0	15.93	19.68
ช.3	ภาคเหนือ	9	1.017	1.0	9.15	16.92
ช.4	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	13	1.243	1.0	16.16	22.36
ช.6	ตอนเหนือเกาะหลัก	34	1.656	1.0	56.30	48.57
	" "	34	1.380*	1.0	46.92	48.57
ช.5	ตอนใต้เกาะหลัก	7	3.626	1.0	25.38	14.07

* ผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้น้ำหนักของค่าสังเกตตามหลักการสมการ (4 - 3)

การใช้น้ำหนักของค่าสังเกตตามหลักการของสมการ (4 - 4) หมายความว่าค่า V'PV ขึ้นอยู่กับตัวแปร 3 ชุดคือ

$S_1^2, S_2^2, S_3^2, \ldots\ldots\ldots, S_n^2$ ได้จากสมการ (4 - 5)

$K_1, K_2, K_3, \ldots\ldots\ldots, K_n$ ระยะทางเส้นระดับเป็น ก.ม.

$t_1, t_2, t_3, \ldots\ldots\ldots, t_c$ ค่าคลาดบรรจบแต่ละวงจร

เมื่อ n = จำนวนเส้นระดับทั้งหมดของโครงข่ายระดับ

c = จำนวนวงจรปิดหรือจำนวนเงื่อนไขที่เป็นอิสระแก่กัน

และ $S_i^2 K_i$ เป็นความแปรปรวนของเส้นระดับที่ i ถ้าค่าของ $\hat{\sigma}_o^2$ เทียบกับ σ_o^2 ไม่ผ่านการทดสอบทางสถิติ จะต้องมีการวิเคราะห์ทางสถิติแต่ละวงจรปิด เพื่อหาค่าคลาดบรรจบที่เกินเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญ Baarda (1963, p. 15) ได้สรุปไว้ดังนี้

ตารางที่ 5.2 ค่าวิกฤตของไคสแคว

(Mikhail, 1976, p. 478)

Area Under the Chi-Square Density Function

$$\chi^2_{\alpha,m} \text{ such that } P(\chi^2_m > \chi^2_{\alpha,m}) = \alpha = \int_{\chi^2_{\alpha,m}}^{\infty} f(\chi^2)\, d\chi^2 = 1 - \int_0^{\chi^2_{\alpha,m}} f(\chi^2)\, d\chi^2$$

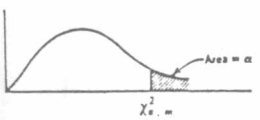

m \ α =	0.995	0.990	0.975	0.950	0.900	0.500	0.10	0.05	0.025	0.010	0.005
1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.02	0.46	2.71	3.84	5.02	6.63	7.88
2	0.01	0.02	0.05	0.10	0.21	1.39	4.61	5.99	7.38	9.21	10.60
3	0.07	0.12	0.22	0.35	0.58	2.37	6.25	7.81	9.35	11.34	12.84
4	0.21	0.30	0.48	0.71	1.06	3.36	7.78	9.49	11.14	13.28	14.86
5	0.41	0.55	0.83	1.15	1.61	4.35	9.24	11.07	12.83	15.09	16.75
6	0.68	0.87	1.24	1.64	2.20	5.35	10.64	12.59	14.45	16.81	18.55
7	0.99	1.24	1.69	2.17	2.83	6.35	12.02	14.07	16.01	18.48	20.28
8	1.34	1.65	2.18	2.73	3.49	7.34	13.36	15.51	17.53	20.09	21.96
9	1.73	2.09	2.70	3.33	4.17	9.34	14.68	16.92	19.02	21.67	23.59
10	2.16	2.56	3.25	3.94	4.87	9.34	15.99	18.31	20.48	23.21	25.19
11	2.60	3.05	3.82	4.57	5.58	10.34	17.28	19.68	21.92	24.73	26.76
12	3.07	3.57	4.40	5.23	6.30	11.34	18.55	21.03	23.34	26.22	28.30
13	3.57	4.11	5.01	5.89	7.04	12.34	19.81	22.36	24.74	27.69	29.82
14	4.07	4.66	5.63	6.57	6.79	13.34	21.06	23.68	26.12	29.14	31.32
15	4.60	5.23	6.26	7.26	8.55	14.34	22.31	25.00	27.49	40.58	32.80
16	5.14	5.81	6.91	7'96	9.31	15.34	23.54	26.30	28.85	32.00	34.27
17	5.70	6.41	7.56	8.67	10.08	16.34	24.77	27.59	20.19	33.41	35.72
18	6.26	7.01	8.23	9.39	10.86	17.34	25.99	28.87	31.53	34.81	37.16
19	6.84	7.63	8.91	10.12	11.65	18.34	27.20	30.14	32.85	36.19	38.58
20	7.43	8.26	9.59	10.85	12.44	19.34	28.41	31.41	34.17	37.57	40.00
21	8.03	8.90	10.28	11.59	13.24	20.34	29.62	32.67	35.48	38.93	41.40
22	8.64	9.54	10.98	12.34	14.04	21.34	30.81	33.92	36.78	40.29	42.80
23	9.26	10.20	11.69	13.09	14.85	22.34	32.01	35.17	38.08	41.64	44.18
24	9.89	10.86	12.40	13.85	15.66	23.34	33.20	36.42	39.36	42.98	45.56
25	10.52	11.52	13.12	14.61	16.47	14.34	24.38	37.65	40.65	44.31	46.93
26	11.16	12.20	13.84	15.38	17.29	25.34	35.56	38.88	41.92	45.64	49.29
27	11.81	12.88	14.57	16.15	18.11	26.34	36.74	40.11	43.19	46.96	49.64
28	12.46	13.56	15.31	16.93	18.94	27.34	37.92	41.34	44.46	48.28	50.99
29	13.12	14.26	16.05	17.71	19.77	28.34	39.09	42.56	45.72	49.59	52.34
30	13.79	14.95	16.79	18.49	20.60	29.34	40.26	43.77	46.98	50.89	53.67
40	20.71	22.16	24.43	26.51	29.05	39.34	51.81	55.76	59.34	63.69	66.77
60	35.53	37.48	40.48	43.19	46.64	59.33	74.40	79.08	83.30	88.38	91.95
120	83.85	86.92	91.58	95.70	100.62	119.33	140.23	146.57	152.21	158.95	163.65

ให้ t^i เป็นค่าคลาดบรรจบของวงจรปิดที่ i โคแฟคเตอร์ q^{ii} คือ ผลรวมของโคแฟคเตอร์ของเส้นระดับของวงจรปิดที่ i น้ำหนักของ t^i คือ $1/q^{ii} = p^{ii}$ ค่าคาดคะเนของความแปรปรวนหนึ่งหน่วย

$$\hat{\sigma}_o^2 = \frac{p^{ii}(t^i)^2}{i} \qquad (5 - 2)$$

ขณะที่ $r\hat{\sigma}_o^2/\sigma_o^2 \equiv \chi^2_{0.05,\,1}$, $(r = 1)$

เขตวิกฤต (critical value) ในการตัดสินใจ ($\alpha = 0.05$)

$$\chi^2_{0.05,\,1} \geq 3.84$$

ถ้า $\hat{\sigma}_o^2 > 3.84\ \sigma_o^2$ แสดงว่าวงจรปิดที่ i มีความคลาดเคลื่อนอย่างมีนัยสำคัญ

หรือ $p^{ii}(t^i)^2 > 3.84$, $(\sigma_o^2 = 1)$

$$|t^i| > \sqrt{3.84\ q^{ii}} \qquad (5 - 3)$$

โดยที่ $q^{ii} = \sum_{j=1}^{k} S_j^2 K_j$ (เฉพาะกรณีที่ให้ $\sigma_o^2 = 1$)

k = จำนวนเส้นระดับของวงจรปิดที่ i

หลังจากการปรับแก้โครงข่ายระดับตอนเหนือเกาะหลัก (รูป ข.6) โดยใช้น้ำหนักของค่าสังเกตตามหลักการของสมการ (4 - 4) ได้ $\hat{\sigma}_o^2 = 1.656$ ที่ r = 34 ผลของการทดสอบทางสถิติ ในตาราง 5.1 ไม่สามารถยอมรับสมมุติฐานที่ระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.05 จึงต้องมีการวิเคราะห์หาค่าคลาดบรรจบของวงจรปิดที่เกินเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญ ตามหลักการของ Baarda (1963) ดังนี้

	t^i	Critical value
วงจรปิดที่ผ่านจุด (16, 17, 20, 18, 14, 9, 6, 7)	-58.8 mm.	40.9
วงจรปิดที่ผ่านจุด (18, 20, 17, 16, 15)	+55.8 mm.	37.9
วงจรปิดที่ผ่านจุด (37, 48, 47, 41)	-40.4 mm.	39.0
วงจรปิดที่ผ่านจุด (53, 52, 58, 57, 55, 54)	-51.2 mm.	50.8

ครั้นเมื่อทดลองเปลี่ยนมาใช้น้ำหนักของค่าสังเกต ตามหลักการของสมการ (4 - 3) โดยมีสมมุติฐานว่า ความแปรปรวนต่อ 1 ก.ม. (S^2) ของแต่ละเส้นระดับมีค่าคงที่ทั้ง โครงข่ายระดับ ทำให้ผลลัพธ์ของการปรับแก้ผ่านการทดสอบทางสถิติ (ดูตาราง 5.1) แต่ผลจากการคำนวณค่า S^2 ในตาราง ข.4-1 ได้ค่าแตกต่างกันประมาณ 0.3 - 1.5 (ม.ม.)^2/ก.ม. ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่เป็นจริงตามข้อสมมุติฐานดังกล่าว

ผลจากการเปลี่ยนน้ำหนักของค่าสังเกต หลังการปรับแก้ได้ค่า $\hat{\sigma}_o^2$ เปลี่ยนแปลงลงเล็กน้อย และทำให้ผ่านการทดสอบทางสถิติ ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะบอกความน่าจะเป็นของผลลัพธ์ เพราะต้องคำนึงถึงความคลาดเคลื่อนในแบบจำลองโครงข่ายระดับ (model error) ด้วย ถ้าได้มีการประยุกต์ค่าแรงดูดพิภพในการคำนวณค่าตรวจแก้-ออร์ธอเมตริคให้กับค่าสังเกต ตามหลักการของสมการ (ข.-5) อาจทำให้ค่าคลาดบรรจบของวงจรปิดอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้น ดังนั้นในการปรับแก้โครงข่ายระดับตอนเหนือเกาะหลัก จึงใช้ผลลัพธ์จากการใช้น้ำหนักของค่าสังเกตตามหลักการสมการ (4 - 4) เพราะแต่ละเส้นระดับได้ให้ความแปรปรวน (σ_i^2) ของค่าสังเกตที่เป็นจริง

สำหรับผลการทดสอบทางสถิติของโครงข่ายระดับตอนใต้เกาะหลักไม่สามารถยอมรับสมมุติฐานที่ $\alpha = 0.05$ จากตาราง 5.1 จะเห็นว่าค่า $\tilde{\sigma}_o^2$ โตกว่า σ_o^2 มาก ซึ่งสาเหตุนั้นจะกล่าวในบทต่อไป

5.3 ความละเอียดของผลลัพธ์ (Precission of results)

เพื่อเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าระดับ (พารามิเตอร์) ภายหลังปรับแก้ มีค่าน้อยกว่าก่อนปรับแก้ เราสามารถหาความแปรปรวนของพารามิเตอร์ก่อนการปรับแก้ได้จากกฎของการแพร่ จากรูป ข.6 ได้เลือกเส้นทางระดับที่สั้นที่สุดจากเกาะหลักไปยังจุดเหนือสุดของประเทศ ซึ่งประกอบด้วยเส้นระดับที่ ℓ_{95}, ℓ_{9}, ℓ_{13}, ℓ_{23}, ℓ_{39}, ℓ_{52}, ℓ_{75}, ℓ_{81}, ℓ_{87} และ ℓ_{93} โดยผ่านจุดพารามิเตอร์ที่ H_3,

H_6, H_9, H_{11}, H_{24}, H_{34}, H_{53}, H_{54}, H_{55}, H_{61} และ H_{62}

แบบจำลองเชิงคณิต

$$H_3 = BMA. + \ell_{95}$$

$$H_6 = BMA. + \ell_{95} + \ell_9$$

$$\vdots$$

$$H_{62} = BMA. + \ell_{95} + \ell_9 + \ell_{13} + ... + \ell_{93}$$

จากกฎของการแพร่

$$\Sigma_H = G \Sigma_{Lb} G'$$

โดยที่ค่า σ^2_{Li} , i = 95, 9, 13, ... , 93 คำนวณได้จากสมการ (4 - 4)

สำหรับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานหลังการปรับแก้ได้จากแมทริกซ์ของความแปรปรวน (Σ_{Xa})

ผลของการเปรียบเทียบแสดงด้วยกราฟในรูป 5.1

ในรูป ช.8 แสดงให้เห็นขนาดของส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคาดคะเนของระดับสูงแต่ละจุดภายหลังจากการปรับแก้โครงข่ายระดับทั่วประเทศ โดยจะมีค่าเพิ่มขึ้นตามระยะห่างจากจุดบังคับ (BMA.) และขึ้นอยู่กับลักษณะความหนาแน่นของโครงข่ายระดับ จะเห็นได้ว่าโครงข่ายระดับตอนใต้เกาะหลักมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของค่าระดับมากผิดปกติ เมื่อเทียบกับโครงข่ายระดับตอนเหนือเกาะหลัก

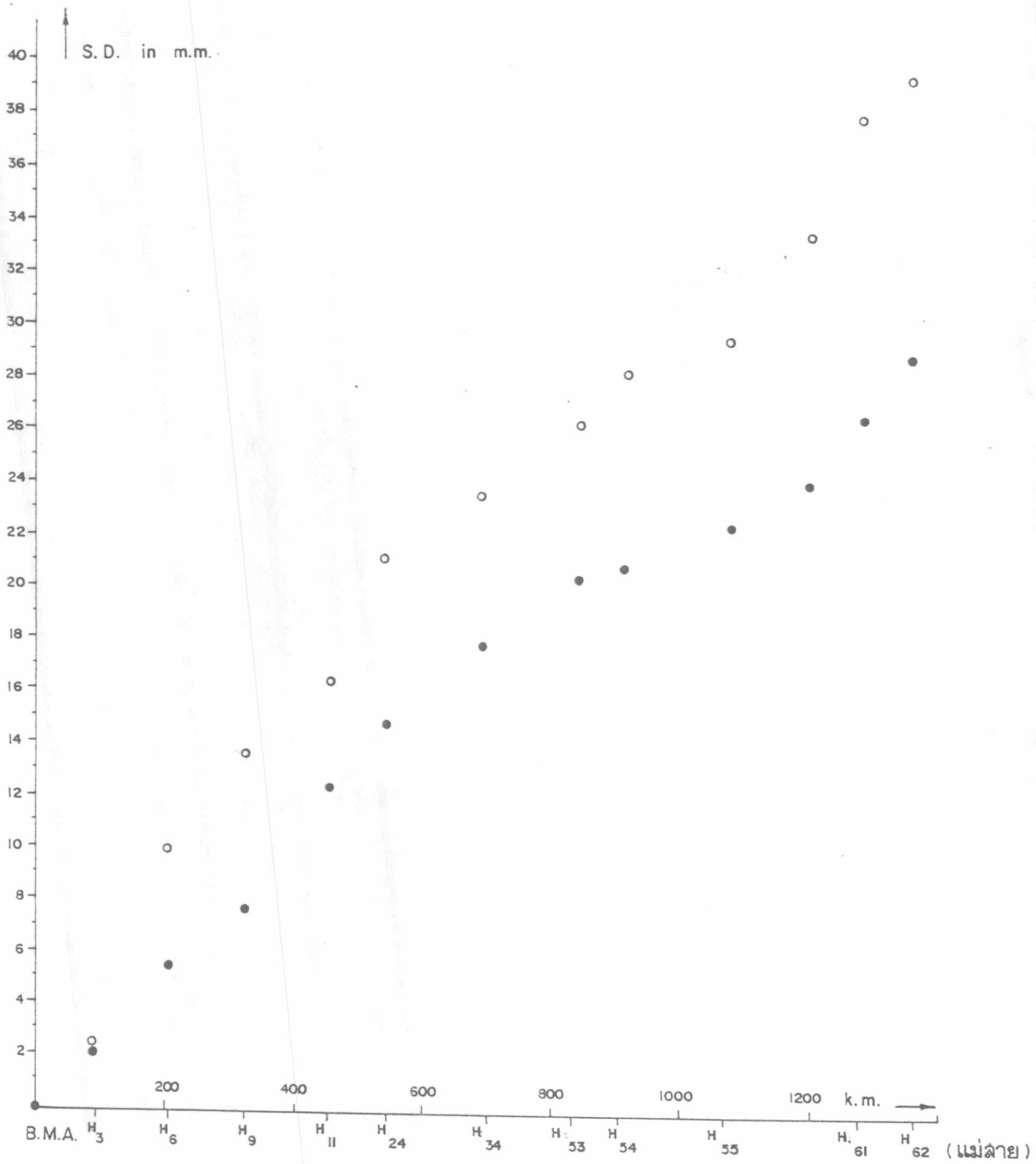

รูปที่ 5.1 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ก่อนและหลังการปรับแก้

○ ส่วน เบี่ยง เบนมาตรฐานก่อนปรับแก้

● ส่วน เบี่ยง เบนมาตรฐานหลังการปรับแก้